

АНДРІЙ КУРКОВ

ШЕНГЕНСЬКА
ІСТОРІЯ
ЛИТОВСЬКИЙ РОМАН

Харків
«ФОЛІО»
2017

*Пам'яті
Марцеліюса Мартинайтиса,
великого литовського поета*

Розділ 1. ШЕШТОКАЙ. 20 ГРУДНЯ 2007 РОКУ

Земля не сліпа, вона свої очі навіть на ніч не заплющує. Дивиться величезними зіницями — океанами, морями й озерами — в темряву, в небо! Все бачить і все віддзеркалює. І тільки ніхто не знає, мабуть, чи зберігає вона побачене в пам'яті. Й якщо береже, то як? І де її пам'ять криється? Можливо, через ось такі безмовні запитання людина часто вважає себе очима землі і намагається зберегти побачене, переказати його, занотувати та сховати в архіви. І так людина намагається писати історію землі, хоча насправді пише лише історію, побачену власними очима.

Людина звикла довіряти своїм очам, своїм вухам, своїй пам'яті.

Але одна річ — людський погляд, а зовсім інша — погляд землі, бездонний і нескінченний. У ньому легко потонути і думками, і тілом. У ньому — в цих океанах, морях та озерах — уже потонули мільйони людей. І тих, хто намагався писати історію землі, насправді нотуючи лише свою власну історію, і тих, хто не намагався.

Є одна велика різниця між поглядом землі та поглядом людини. Земля завжди дивиться вгору, в небо, а людина — навколо себе, іноді вдалину, іноді в небо, коли відчуває на собі чийсь погляд, що вигулькує звідти. Земля дивиться в небо завжди. Землі байдуже все, крім того, що нагорі, над нею. А над нею завжди воно — то синє, то чорне, то сіре. А ще іноді сонце, іноді хмари, іноді миготливий вогник авіалайнера чи блискуча точка засланого людьми, зробленого ними ж із блискучого металу космічного шпигуна з узагальнюючою назвою «Супутник», що рухається по між зір. Ці «супутники» — єдина спроба людства розгорнути свій погляд униз, на землю. Мабуть, перші вчені мріяли, щоб погляд

землі та «погляд» супутника колись зустрілися. І щоб супутник сфотографував реакцію землі на цей жарт розумних людей. Перші вчені вже померли. А наступні забули або не знали про задум перших. Вони намагалися за допомогою супутників розгледіти всі стежки в лісах і всі кораблі, особливо військові, на морях. І не було для них серйознішої перешкоди в своєму спогляданні землі, ніж важкі, навантажені снігом хмари, що поспішають укрити землю білосніжною шубою, щоб могла вона перезимувати в теплі.

Ось і цього разу супутнику, що пролітав над Східною Литвою, нічого не вдалося розгледіти. Він навіть не помітив, як гарно на землю, вже місяць, як укриту снігом, падає новий.

20 грудня 2007 року, близько опівночі, хмари, звільнившись від снігового вантажу, очистили небо над лісом біля містечка Анікщяй. Полетіли на «дозаправку». І ліс, обтяжений новим снігом на лапах ялинок і кронах сосен, перестав шуміти, затих і прислухався. Над засніженими кронами високих струнких сосен на єдиному в цьому лісі пагорбі блимав червоний вогник маяка. Таким же червоним мерехтінням згори, з-під насупленого грудневого неба, йому відповідав літак у небі. Чужий літак, який не з цієї землі злетів і не на цю землю сяде.

Земля, що підживлювала коріння цього лісу, була не настільки мала, щоб не знайшлося місця для злітної смуги. Але і не настільки велика, щоб завантажити власними жителями свої ж літаки. Не можна ж зобов'язати кожного литовця раз на місяць купувати собі авіаквитки і кудись летіти. Не можна і небезпечно. Та й навіть, якщо є море, річки, озера, якщо є човни та кораблі?! І навіть високий маяк із червоним вогником посеред Анікщяйського лісу за триста кілометрів від морського узбережжя! Є і залізниця, і навіть вузькоколіяка є, якою з Анікщяя до Паневежиса можна доїхати. Є все, щоб почуватися вільним і через це почуття відмовитися від поспіху. Вільні люди нікуди не квапляться. Тому і спізнитися не можуть. Не поспішають і частіше дивляться собі під ноги. Тому й спотикаються рідше.

20 грудня 2007 року за чверть до опівночі до шлагбауму біля села Шештокай, що загубилося десь поміж Кальварією та Лаздіяєм на самому краєчку литовської землі, далеко від Анікщяйського

лісу, без поспіху підійшов якийсь старий. Підійшов упевненою, але по-особливому хиткою ходюю. Підійшов і зупинився кроків за п'ять, прямо на дорозі, яку цей шлагбаум своєю смугастою стрілою перегороджував.

У будиночку, пофарбованому в зелене, що стояв ліворуч, світилося два вікна. Домашнє, трохи приглушене світло падало з них на засніжену дорогу. І навіть смугастий шлагбаум виблискував, хапаючи на собі рикошет віконного світла, що вдаряється спочатку об сніг, а відтак розкидає свої жовті бризки найближчими до вікон околицями.

Двері рипнули. Вийшов на дерев'яний поріг прикордонник без шинелі. Задер голову догори, поглянув на лампочку, що висіла під дашком. Потягнувся до неї двома руками. «Мабуть, замерзла!» — подумав він. І, схопившись лівою рукою за патрон, а правою — за лампочку, повертів її туди-сюди. І спалахнула лампочка, розбужена руками прикордонника. А той, задоволений своїм досягненням, усміхнувся, вдихнув морозне повітря та видихнув його парою. З півхвилини він старанно робив вигляд, що не помічає старого, котрого раптове світло лампочки примусило примружитися й озирнутися. Але потім прикордоннику стало незручно і він звернув на стороннього свій погляд, кивнув. Старий, котрий спостерігав за прикордонником, кивнув у відповідь і, витягнувши з кишені короткого сірого пальта з піднятим коміром старомодний кишеньковий годинник, відкинув накривку циферблата. Вісім хвилин до півночі.

— Може, зайдете? — спитав ввічливо прикордонник.

— Може, й зайду, — відказав старий, але з місця не зрушив.

— Та заходьте вже, — повторив своє запрошення військовий. — У нас і чай є, і дещо міцніше!

— Що ж це таке? — здивувався вголос старий. — Ви всіх без винятку готові до себе запрошувати? Та й хіба дозволено пити на кордоні?

— Сьогодні можна, — зітхнув прикордонник. — Сьогодні такий день, що можна.

І він відчинив двері, зайшов у будиночок й огледівся. Стариган піднявся трьома сходинками, акуратно заносючи над кожною

праву ногу, що не гнулася в коліні і закінчувалася не важким черевиком, як ліва, а гумовим підбором, прибитим до дерев'яної щиколотки.

У великій кімнаті прикордонної застави пахло корицею та гвоздикою. На маленькій електроплитці пускав із носика пару синій емальований чайник. На підвіконні між двох вазонів зі старими алое стояла приземкувата, не вища за самі вазони, пляшка «Жальгіріса». Поруч — маленькі чарки. А на стіні над письмовим столом висів портрет президента Адамкуса.

Старий перевів погляд із президента на трьох прикордонників. Похитав головою.

— Хто ж так кордон охороняє? — здивовано спитав він.

— Ми закриваємося, — сумним, безбарвним голосом пояснив незнайомий офіцер і розвів руками, показуючи, що більше він нічого вдіяти не може.

— Кордон закриваєте? — перепитав старий.

— Навпаки. Відчиняємо. А от прикордонний пункт більше не потрібен, — сказав інший прикордонник.

— І куди вас переводять?

— Кого куди, — зітхнув третій. — А я, вочевидь, поїду за нього, за кордон, — він кинув не дуже радісний погляд у вікно.

— Либонь, є ж такі країни, в яких бракує прикордонників, — задумливо промовив старий знову після недовгої паузи. — Але ці країни або хворі, або великі... Або і те й інше!

Розділ 2. ХУТІР ПІЄНАГАЛІС. НЕПОДАЛІК ВІД АНІКЩЯ

Дід Йонас, зайшовши в будинок із двома цеберками, повними чистого оксамитового снігу, зупинився на гумовому килимку.

Світло коридорної лампочки відсвічувало в калюжах, що розповзлися довкола виставлених під стіною у вільному напівпорядку черевиків і чобітків. З пари чоловічих коричневих черевиків стирчали все ще стиснені судомою морозу шнурівки.